

ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

Г. ПІДДУБНИЙ

КОМУНІЗМ І КООПЕРАЦІЯ

УКРАЇНСЬКА СЕКЦІЯ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ АВСТРІЇ.
ВІДЕНЬ.

ПРОЛѢТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

Г. ПІДДУБНИЙ

^

КОМУНІЗМ І КООПЕРАЦІЯ

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СЕКЦІЇ КОМУНІСТИЧНОЇ
ПАРТІЇ АВСТРІЇ. ВІДЕНЬ, VIII. АЛЬЗЕРШТРАСЕ 69

Ч. I. ВІДЕНЬ 1921.

ДРУКАРНЯ „АДРІА“, ВІДЕНЬ, П. ТАБОРШТРАСЕ 52 Б.

ДРУКОВАНО 11.000 ПРИМІРНИКІВ.

Розділ Перший.

Кооперація і політика.

Кооперація і професійний рух.

Як відомо, кооперація, так саме як і професійний робітничий рух, має головним своїм завданням полекшити в рямцях буржуазної громади тяжкий економічний стан робітників і селян, і взагалі тої частини дрібної буржуазії, яка занадто сильно підпадає визиску, щоби почувати себе так добре забезпеченою, як відчувають себе добре оплачувані слуги буржуазії вроді всіляких лікарів, інженерів, журналістів то що. Вся діяльність кооперативів ґрунтується на засадах одмінних од тих, якими керується приватний підприємець у своїй промисловій і торговій діяльності. Кооперативи мусять продавати переважно дешевше, ніж приватні крамниці. Але разом з тим треба зазначити, що живучи й працюючи серед капіталістичного оточення, вони ніяким чином не могли позбутися і всіх капіталістичних прикмет, без яких вони загинули б. Щоб витримати суперництво приватного, хижацького капіталу, кооперативи все ж таки примушені придержуватись загальних цін на крам, загальних рівнів висоти заробітної платні і навіть видавати, хоч правда невеличкі, дивіденди своїм вкладачам. Можно сказати, що кооперативи кінець кінцем зводяться до типу великих акційних підприємств з малими уділами і з обмеженою їх кількістю. Коли до того ще додамо, що вони иноді сприяють культурним, корисним робітничій клясі установам, то тим, власне, і вичерпується ріжниця, яка їх відділяє від приватних товариств і спілок з обмеженою і необмеженою порукою. Але вони мають за собою ту позитивну дуже важну рису, що обхоплюючи велику

кількість людей на споживчому полі, вони підготовлюють ґрунт для соціалізму тим, що привчають споживачів до самодіяльності на ланах економічної чинности, при розподілі речей і краму, і навіть у виробництві.

Порівняння їх з робітничими організаціями даліше їхньої потенційної підготовчої діяльності й не йде. Промислові робітничі спілки, будучи найширшими робітничими організаціями, правда так саме, як і кооперативи, мають головною метою матеріяльне поліпшення тяжкого стану пролетарських мас; але разом вони обхоплюють промислові революційні верстви трудящої кляси, яка в боротьбі мусить майже виключно користуватися страйком, яко зброєю боротьби. Між кооперативними провідниками і ватажками навіть реакційних робітничих спілок існує неперехідна різниця, як між віслюком і конем: кооператор ніде в промисловій, революційній, а значить і політичній боротьбі не виступає, коли не рахувати де-яких дрібних непорозумінь в Росії з царським урядом; навпаки, робітничий провідник уже через свій звязок з революційно-пролетарською масою, яку сам капіталізм штовхає на революційні вчинки й на протести, дуже часто, хоче він того чи ні, буває примушений виступати проти існуючого порядку, проти капіталізму й держави. Досить пригадати хоч би й останні події зі сталевого й залізничного страйку в Американських Злучених Державах, та бої в Вест Вїрджїнії з гірняками, щоб з'ясувати собі, як капіталізм штовхає найреакційніших робітників і їх провідників на гострі революційні виступи: там проти страйкарів виступили всі наймити й агенти капіталу, армія, попи, газети, суди, поліція, адвокати, урядовці, студенти й дрібна шовіністична патріотична наволоч усіх сортів. Кооперація ж ніколи в такій революційній боротьбі ролі не грає, а коли й грає, то на боці реакції.

Політика.

В соціалістичній літературі вже віддавна ведеться полеміка з приводу ролі кооперативів у підготовці сучасного господарства до майбутнього комуністичного порядку. В Бельгії кооперація знаходилась, чи не найбільше як де-інде, під впливом робітничої партії, але, розуміється, цей вплив, не вважаючи на його користь, все ж був далекий від того, щоб прояснити клясову свідомість робітників, які в Бельгії чи не більше пригнічені, ніж колись у царській Росії.

Під час революції 1905 р. в Росії велась дуже жвава полеміка з приводу так званої політичної нейтральності кооперації й професійних спілок. Ліва непримирна течія в соціалістичному русі обстоювала думку, що нейтральність кооперації в політичній боротьбі неможлива.

Дальші революційні події виявили це як найяскравіше. А ті соціялісти, що самі колись були за їх нейтральність, нині самі кинули цю думку. Есери та меншевики коли й говорять про це, то тільки в тім змислі, що кооперація має бути прихильна до . . . контр-революції. Розуміється, свою думку вони одягають в туманну болонку, щоби лекше було дурити робітників.

Справді, сучасні капіталістичні відносини роблять цілком неможливою нейтральність кооперативних і професійних організацій. Вони мусять бути прихильні або до буржуазії або до пролетаріату, до революції або до контр-революції. Мусять вони стати або на боці совітів, або на стороні Петлюри, Пілсудського й Денікіна.

Всілякі соціал-зрадницькі писання есерів та меншевиків про переслідування большевиками цих нейтральних „народніх“ діячів є ніщо інше, як галас злодія, впійманого на гарячому вчинкові. Відомо, що серед кооператорів є сила тих же самих есерів, які з усіх своїх сил працювали на користь контр-революції, та ще й досі працюють. Всі балачки про нейтральність є ніщо інше, як затуманювання голів з метою прислужитися контр-революції.

Потім мабуть уже сама дрібно-буржуазна вдача кооператорів так сильно привязувала їх до сучасних капіталістичних відносин, що вони чеплялись за всяку нагоду вставити в колесо революції стільки палиць, скільки було змоги, і хапались за кооперацію як засіб боротьби з робітництвом. Нема ніякого сумніву, що значна купка тих кооперативних діячів працювала цілком свідомо на поворот царських порядків під видом денікінсько-колчаківської „демократії“, тоді як друга по своїй тупости не бачила нічого, крім буржуазної „демократії“, до якої вона тягнулась всіма силами своєї міщанської природи.

Ось так на практиці виглядала демократична нейтральність кооперації, про яку кооперативні діячі любили так велепишно балакати.

Нейтральність на ділі.

Капіталістичні держави Антанти очевидно добре знали природу цих кооператорів, коли вони устами най-

гірших ворогів Совітської Росії проголосили про розпочаття торговельних зносин з Росією за посередництвом кооперативів. Це був один з ходів світової контр-революції в її запеклій ненависті й лютій війні проти Російської Революції. Дальші події цілком вияснили природу цих буржуазних прагнень капіталістичних держав, точнісько так, як то комуністи передбачали. Всілякі кооперативні балачки й лицемірні базікання відразу виявили своє справжнє обличчя, як тільки з'явилася для цього нагода. Кооперативна місія з Лондону, складена з бувших російських кооператорів, подалась до Росії робити „досліди“ кооперативної справи на місці. Большевики вже досить знали душу цих панків і тому поставили границі їхній контр-революційній діяльності й продержали їх під контролем увесь час їхнього там перебування.

По повероті з Москви вони опублікували в найконтр-революційнішій англійській газеті „Таймз“ свій „звіт“, повний нападів на совітський уряд і на большевиків. З того звіту виходить, що їх було тримано в чотирьох стінах і до них нікого не пропускали й вони нікого не бачили; лише не зрозуміло, яким чином вони потрапили скласти такий „точний“, „довгий“, „докладний“ звіт про внутрішній стан Совітської Республіки, коли вони нікого не бачили й ніде не були. Але це мало значить для кооперативних „соціалістів“: аби лише зробити своє наймитське діло та якимось прислужитись контр-революції, а якими засобами, — про це в клясовій війні не турбуються, а хапаються всіх можливостей.

Розуміється, це так працюють не якісь партійні діячі, а лише „непартійні“ кооператори, які „ні про що не турбуються, як про інтереси своїх членів“. Тільки дивним видається їхнє підозріле приятельство з „непартійним“ „Таймзом“, але про це вони розумно умовчують. Так само вони непартійно протестували на міжнародній кооперативній конференції в Женеві в квітні 1920 року проти большевицького „втручання“ в їхні „непартійні“ інтриги на користь бандитам світової реакції.

Оборона капіталізму.

Чим треба пояснити таку собачу відданість кооператорів інтересам буржуазії й реакціонерів усіх гатунків? Звідки походить їх непереможне бажання повернути в Росії буржуазію до влади, посадовити на престол якогось Денікіна, та їхні вовчі виття за „єдиною, непо-

дільною Росією“, або, на Україні, праця українських кооперацій на користь Петлюри?

За поясненням далеко ходити не треба. Досить згадати, що всі керівники кооперації з боку фактичного займають точнісько таке саме економічне становище, як високо оплачувана дрібна буржуазія на службі капіталу. Директори дістають в дійсности таку ж платню, як і директори в приватних банках і підприємствах. Вони провадять такий самий спосіб життя, як і всілякі буржуазні агенти. По своїх нахилах, звичках і з конечности обставин буржуазного ладу, вони пристосувались до нього, зрослися з ним і кращого їм нічого не треба. Соціалізм є для них те саме, що для всіх соціал-патріотів, для парламентарних крикунів і брехунів, — тема до розмови, більше нічого.

Ясно, що вони не виграють нічого від революції, таї навпаки, вони стратять свої дрібні привілеї, придбані в буржуазному оточенню. Це ж як раз за їхню дрібнобуржуазну завзятість у боротьбі проти робітничого руху їх так кохають всілякі соціал-зрадники в роді Керенського, Гендерсона та Вандервельда. Пригадаймо лише собі їхні виступи за часів демократичної Росії Керенського й кадетської коаліції. Та ще досі „соціалісти“ типу Гендерсона носяться з кооператорами в Англії, як з писаною торбою; вони беруть участь у майських процесіях, вони пробіраються на соціалістичні конференції і скрізь, де можна. Цим вони ще раз доказують, що кооперація не може бути справді нейтральною. Вони самі завжди загрузають у якусь політичну гру, то до одвертої контрреволюції, то до патріотичних соціалістів.

Коли в Росії повстала совітська влада, то кооператори, здавалось би, повинні всіма силами її піддержати, бо це як раз там вони змогли б розвинути свій організаційний хист при постачанні населенню продуктів і речей, бо ж совітська влада — це єдина влада на світі, яка цілим укладом і своєю природою тяжить до повного переведення всезагальної кооперації в розподілі й виробництві. Але наші безпартійні кооператори були так закохані в буржуазну демократію, що про це нічого не хотіли й чути, а вимагали собі повороту приватних банків і торгівлі, бо по їх міщанських поняттях ці благодійні інституції мусять існувати вічно. Вони робили опір революції, там де могли і як могли.

Вони кидали народні гроші на всяке контр-революційне діло. І це робили російські як і українські кооператори. Ці останні по весні 1920 р. давали гроші петлюрівсько-тишкевичівській експозитурі в Парижі, газеті „Франс е Л'Юкрен“, не згадуючи вже про інші пригоди цих безпартійних діячів на полі ворожнечі до робітничої влади.

Тепер ясно нам стає, чому комуністична партія мусіла повести гостру й одверту боротьбу з де-якими кооператорами, чому треба було вжити рішучих заходів проти їхнього контр-революційного крутіства.

Кооперація не могла й не може бути нейтральна. Вона повинна стати по боці радянської влади, пролетарської кляси і революції.

Кооперація робітнича і буржуазна.

Проте може існувати й революційний кооперативний рух, який не тільки ніколи не буде ворожий пролетарському рухові, але, навпаки, ще буде корисний, сприятливий і помічний. З одного того факту, що кооперація весь час за революції плуталась у приятельських компаніях ріжних реакційних генералів, ще не можна й не повинно робити висновку, що й загалом уся кооперація завжди й повсюди контр-революційна. Вже історія Другого Інтернаціоналу знає приклади, коли робітничі кооперації допомагали страйкарям підчас страйків, випекали й дурно роздавали хліб та речі першої потреби. Ці факти, разом з прикладами будови робітничих і народніх домів і ріжних культурних установ, дають нам можливість підкреслити, що навіть у капіталістичних країнах кооперативи можуть відіграти корисну для пролетарської боротьби ролю, хоч та роля в дійсности ніколи не може вийти з поза рямок допомогової й підсобної діяльности. Зрозуміло, що кооперативи ніколи не будуть в стані впірнути в самий розпал боротьби, в гущавину клясових боїв і сутичок, бо цьому не дає можливости проявитись суспільне становище кооперації і її віддаленість од безпосереднього терену клясової боротьби.

Найкращими з погляду пролетарської кляси суть робітничі кооперативи, які складаються з членів робітників. Але навіть і ці лише тоді стають прихильні пролетарятові, коли керовниками їх є люде, що підлягають робітничій контролі, отже коли кооператив стоїть під впливом робітничих організацій. Побіч таких єще

кооперативи іншого роду, кооперативи, які не дивлячись на робітничий склад членства, стоять під повною контролею фабриканта. Зрозуміло, що не тільки підчас страйку, але в усякий час від такого кооператива робітникам нема чого чекати.

Як бачимо, революційність кооперації єсть в сути речі дуже обмежена і не виходить з поза рямки членства, належного до пролетарської кляси. Кредитова й сільсько-господарська кооперація ще менше надається для тої ролі. Винятком можуть бути ще ті сільсько-господарські кооперативи, які обіймають здрібніле селянство, якого наприклад єсть багато в де-яких країнах, ось як Сх. Галичина, Ірляндія, Італія. Кредитова кооперація в буржуазних країнах хіба там може відогравати революційне значіння, де вона спірається безпосередне на робітничих, парубоцьких і дрібноселянських коопераціях і стоїть з ними в сталому звязку і знаходиться в близькій залежності од них.

Але крім цієї робітничої кооперації існують цілі низки кооперацій, в яких на товариських основах об'єднуються заможне селянство, урядовці, офіцери і загалом дрібне міщанство. Ясно, що така дрібна буржуазна кооперація не може бути инакшою, як ворожою до ідей робітничої революції.

Революційний Кооперативний Інтернаціонал.

Тим робом ми бачимо, що революційна кооперація лише в тій мірі може задержати свій прихильний до клясової боротьби зміст, в якій вона спірається на пролетарські й пів-пролетарські верстви людности. Але й тоді цю природну прихильність повинно звязати ідейною і організаційною залежністю від суто пролетарського, революційного політичного руху. Це значить, що революційна кооперація має бути в сталому дотику з Комуністичним Інтернаціоналом, подібно до того, в якому стоїть професійний рух. Комунізм має своїм завданням організувати робітничі й папівпролетарські маси незалежно від того, де вони знаходяться, і на всіх ділянках громадського життя. Комуністичний Інтернаціонал понімає цілу пролетарську клясу в усіх її відмінах і формах, усі категорії, групи й гатунки діяльности. Комуністичний Інтернаціонал, яко провідня політична боева революційна організація пролетаріату, гуртує навколо себе професійно-промисловий робітничий рух

в Червоному Професійному Інтернаціоналі, організовує Жіночий Комуністичний Інтернаціонал, Інтернаціонал Комуністичної Молоді, творить осередки пролетарської культури („пролет-культи“) з новими вогнищами пролетарського мистецтва. Отже організацію революційного пролетарського Кооперативного Інтернаціоналу, який би ставив у підвалину своєї праці визнання засади класової боротьби і совітської влади, яко найдоцільнішої, найсприятливішої для кооперації форми суспільного ладу — організацію такого інтернаціоналу треба вважати пекуче потрібною. Такий інтернаціонал уже засновується в Росії Центросоюзом, до нього пристає Вукопспілка і до нього прихляється вся ліва течія в європейській кооперації.

Це не буде нейтральна кооперація, але кооперація класово-пролетарська, перейнята стремліннями до перебудови капіталістичного ладу в радянський лад. Та ми вже попереду доводили, що нейтральності кооперації в дійсному житті немає. Під нейтральністю звичайно ховається прихильність до буржуазії і її правительства. Комунізм не признає ніякої нейтральності в царині суспільної економічної й політичної чинності. Отже і в кооперації немає тої нейтральності, під якою так залюбки ховається теперішній дрібно-буржуазний інтернаціонал кооперації.

Революційна кооперація, що спіратиметься на робітниче членство і яка стоятиме в звязку й під ідейним впливом Комуністичного Інтернаціоналу, буде політично сприятлива до радянської влади й допомогатиме економічній відбудові пролетарських держав та перетворенню теперішнього капіталістичного ладу спершу в радянський, а потім далі і в комуністичний.

До речі згадати, що об'єднання європейської кооперації на міжнародню скалю вже було розпочато раніше, а за останні три роки кооперативи почали виявляти жвавішу, ніж коли будь, діяльність. Відбуто конференції й конгреси в Парижі, Женеві, а останній конгрес одбувся в Базелі в Швайцарії 6. серпня 1921 р. Центер і осідок цього Кооперативного Інтернаціоналу знаходиться в Лондоні. Цей Інтернаціонал, визнаючи нейтральність на словах, на ділі цілком підлягає впливу Другого Інтернаціоналу і включає силу найзвизначніших реакціонерів і найзапекліших контр-революціонерів, ось як польські кооператори, які не тільки ведуть війну проти радянської влади, але навіть і між собою, як це буває з шовіністами,

боряться на життя і смерть. Досить згадати, що польська кооперація задушила галицьку-українську шляхом звичайного „нейтрального“, шовіністичного, жандарського терору.

Проте, крім таких одверто назадницьких течій в Кооперативному Інтернаціоналі єсть ліві елементи з тих, що стоять близько до пролетаріату. Ці ліві елементи разом з російською й українською кооперацією і створять основу для Революційного Кооперативного Інтернаціоналу.

Міжнародне Кооперативне Бюро.

Організацію цього нового кооперативного міжнародного осередку, з котрого потім має вирости Кооперативний Революційний (Робітничий) Інтернаціонал, було розпочато вперше на 2-ій сесії Центросоюзу, коли було засновано Міжнародне Організаційне Бюро для пропаганди ідей робітничої прихильної до пролетарської революції кооперації.

18. травня 1921 р. відбулася 3. сесія Центросоюзу, на якій було вироблено резолюції в справі заснування Революційного Кооперативного Інтернаціоналу. Тоді ж було видано відозву до революційних кооператорів, яка закликала цих останніх до участі в Московському Організаційному Бюрі. Завдання поширення ідеї робітничої кооперації з обсягу праці на радянських територіях почало розпросторюватись по цілому світу. Заклики до надсилання своїх представників і до участі в Міжнародньому Кооперативному Бюрі було післано до всіх країн.

Підчас III. Конгресу Комуністичного Інтернаціоналу до бюро ввійшли вже й представники закордонної європейської кооперації. Перша Міжнародня Кооперативна Конференція відбулася 6. червня 1921 року в Москві.

Цю дату й належить вважати за перший камінь в будинку пролетарської кооперації. Від того моменту й треба вести початок організаційної праці комуністів на інтернаціональному полі кооперації. Від того дня комуністи перейшли до діяльності в нову ділянку господарчого життя. Заснувавши Комуністичний Інтернаціонал, комунізм перейшов до Професійного Червоного Інтернаціоналу, захопив своїми хвилями молодечий і жіночий рух, поширив роботу серед інвалідів, міжнародні з'їзди котрих під проводом Барбюса одбулись в Женеві в 1920 році і в Відню в вересні 1921 року, і перейшов зрештою в царину кооперації.

На Першій Конференції взяли участь представники Німеччини, Швейцарії, Австрії, Данії, Норвегії, Югославії, Росії, Болгарії, Англії, Чехословаччини, Франції. Конференція затвердила статут Міжнародного Кооперативного Бюро і обрала своїх представників. Раду Міжнародного Кооперативного Бюро утворено таким чином: Хінчук, Розовський (Росія); Керен (Англія); Серпов, Коричонер (Австрія); Вірт (Швейцарія); Попов (Болгарія); Мацен (Данія); Ридло (Чехословаччина). Крім того для успішнішого притягнення до Революційного Кооперативного Інтернаціоналу М. К. Б. надано право кооптувати кооператорів від тих країн, які ще не взяли участі в кооперації.

М. К. Б. ввійшло в зносини з європейськими кооперативними організаціями для навізання не тільки організаційних, але й торговельних зносин. М. К. Б., вступаючи в зносини з цілим кооперативним рухом, має також і завдання практичного торговельного характеру.

Праця чисто теоретична та революційно-кооперативна пересунулась до кооперативної секції Комуністичного Інтернаціоналу, яка розробляє всі питання, звязані з комуністичним і пролетарським кооперативним рухом.

До цього треба додати, що українська кооперація „Вукопспілка“ брала також участь у працях Міжнародного Кооперативного Бюро і входить до нього членом.

Розділ Другий.

Кооперація в Революції.

Кооперація й класова боротьба.

Піддавши побіжному розглядові відношення між кооперацією і професійним та політичним рухом, ми зараз можемо перейти до змалювання тих конкретних взаємин, які кооперація набрала за часів пролетарської революції в Росії й на Україні. Ці взаємини мають ріжний характер в залежності від того чи іншого моменту революції. Спочатку революції повсталала глуха невиразна боротьба з контр-революційними керовниками кооперації. В добу гострої війни з контр-революцією і мілітаризацією промисловости кооперація підпадає реорганізації і наближується до державного розподілового органу. Але з весни 1921 року по скінченню війни з контр-революцією й заміною продовольчої розкладки продовольчим податком, кооперація відсувається від радянського державного апарату і здобуває собі широку автономію, хоча загальний напрям її йде цілком у згоді з революційним розвитком радянської держави в комунізм.

В часи давні, в часи розцвіту II. Інтернаціоналу запанувала була теорія про потрібну форму робітничого і соціалістичного руху, — професійну, кооперативну і політичну форму. Та поки пролетаріят ще не перебрав до своїх рук політичну владу, доки в громадській історії не з'явились совіти і не запанувала диктатура пролетаріату, доти в очах широких працюючих мас кооперативний рух не набрав своєї виразности, ясности і своїх дрібнобуржуазних рис. Нині становище змінилось надзвичайно. Де-який час назад цілий світ наповнено було вістками про загин кооперації в Совітській Росії. А скоро

потім надійшли вістки і про „переслідування“ кооператорів на Україні, про „руйнування“ кооперативного апарату, про величезні „шкоди“, що її большевики роблять проти сих ангелів, сих „нейтральних“ оборонців „нейтрального“... білогвардійського ладу. В чому ж тут уся справа, в чому річ? Яким робом „соціалістичні“ і „народні“ кооперативи наче переслідуються в Росії і на Україні?

Насамперед зауважимо, що російські соціал-патріоти, соціалісти-революціонери й соціал-демократи взяли кооперативи під свою високу охорону. Вони дуже закохані в кооперативах і покладають на них велику надію в майбутньому. Це кооперативами вони думають перекувати мечі на плуги, насадити соціалізм, а капіталізм загнати на той світ. Коли, мовляв, всі люди поволеньки піchnуть купувати „самі в себе“ — через кооперативи, то скоро прийде крах капіталістам. В теоріях ес-ери особливо надавали велику вагу кооперативній праці. Ця обставина одночасно з тим опором, що кооперативи робили робітничій владі в Росії, зробила з них лютих ворогів тих заходів, котрих уживають комуністи для поширення кооперації на цілу людність.

Комуністи, розуміється, ніколи не годилися на признання кооперації, тої визвольної ролі, яку їй надавали соціал-патріоти. Комуністи скрізь говорять, що капіталістичний лад не можна повалити ніякою підчиною, ані латанням, ані тим лагідним „соціалізмом“, що під'їде ва возі з підмазаними колесами і нечутно перенесе нас на той бік буржуазного кордону так, що ми не стямимось. Але це чиста утопія. Капіталісти вживають усіх заходів у боротьбі за свої привілеї, і ніякою кооперативою їх не піддуриш. Коли прийде момент, вони вживуть силу, ту саму, що вони її в ріжних формах завжди вживають, і зроблять так, як схочуть. Отже, справа все одно є там, де її уміщують комуністи: тоб то в питанню фізичної, озбройної сили. Все рішатиме соціалістична революція.

Та хоч комунізм не визнає за кооперацією того значіння, якого надають їй опортуністи, багато корисного їй признається. В нинішну добу — це підготовка людности до самоуправи в царині розділу поживи й речей, а в майбутньому кооперація має перебрати на себе всю працю розподілу всього краму. От до того практичного виходу були й прийшли комуністи, але якраз тут соціал-угодовці і підняли лемент на цілий світ.

Росподілова функція.

„Калавур“, галасують дрібні буржуї, почувши, що в Совітській Росії кооператорів заарештовано та що до правління поназначувано нових людей, комуністів. Лакейська ватага всяких кооперативних „діячів“, наймитів Денікіна та агентів контр-революції почула, що її остання затишна гребля починає валитись, що її контр-революційні кубла разом з капіталістичним млином починають зникати в шумовині революційної ріки.

В дійсности, комуністи зробили новий, великий поступ в кооперативній справі, вони скористали усім старим її досвідом і одним ударом пересунули справу з теорії балачок в практику життя. Станувши на чолі пролетарської революції і пролетарської держави, комуністи не спинились ні перед якими труднощами, щоби справити історично підготовану революцію в її природне русло, в її рідний стрижень. Вони зробили кооперацію обовязковою для всіх громадян, вони вписали всю людність в кооперативи і знищили всі капіталістичні торговельні підприємства, а майно дрібних підприємств передали кооперації. Ось те, що зробили комуністи в Росії, в першу добу революції, ось через що на них посипались тоді від усіх кооператорів скажені напади.

Угодовці-соціалісти і всякі пахолки буржуазії навмисно обдурювали робітництво, кажучи їм про повільний перехід кооперації в соціалізм. Це брехня, яку скоро робітники збагнули. Без революції ніяка кооперація не може захопити розподіл краму в свої руки. Комуністи не хотіли дурити, а взявши владу, вони дійсно почали перетворювати їх в господарчі органи цілої пролетарської держави й доконали того, про що інші лише для людського ока балакали.

Дійсно, кооперація в промисловій пролетарській державі перестає бути вільною, незалежною ні від кого конкуренційною спілкою, що инколи просто зливається з буржуазними спекуляційними товариствами. Соціалізм є такий устрій, де робітник і селянин усе виробляє на громадських фабриках і громадськими машинами, але все таки сам і розподіляє. Розподіл був при капіталізмі в руках купців, а в соціалізмі все має перейти в руки самого громадянства, зорганізованого для розподілу споживи і речей. Се ось таким робом і сталось те, що кооперативи в Росії і на Україні були стали цілком

урядовими апаратами. В промисловій робітничій державі всі функції і робота всіх частин повинна бути скерована в напрямі організації виробу і розподілу. Все населення записується в кооперативи, які, повстаючи по окремих чарупках, мов клітинки переплітаються далі в більші організації і так переходять аж геть до самого осередку пролетарської держави, до свого найвищого центра.

Ось, для прикладу, беремо хутір, різні дільниці (паланки) села, домові, або вуличні кооперативи. Це в чарупки, біля котрих гуртуються окремі одиниці й родини. Далі йде місцевий, повітовий чи мійський кооперативний союз, що має свій осередок, склади і котрий пересилає всім крамницям товари, бо ці кооперативи звязані в такі повітові союзи. Далі йде вища організація повітових союзів в краєві, наприклад: Слобожанська споживча комуна, Лівобережна, Степова, Дніпровська і ин. А ці вже творять свій один осередок, свій центр на цілу Україну, а в Росії на цілу Росію. Крам поступає на склади одинокої споживчої комуни, центр має всі потреби підраховані і так розподіляє весь крам.

Така має бути кооперація в пролетарській державі.

Стара кооперація на Україні.

На Україні кооперація повстала років пятьдесят тому назад. Спершу її було попросту пересаджено як філіантропічну установу. Ті добродійні пани, що привезли її з закордону, скоро самі забули про її існування. Давши грошей на кооперативу, панок більше про неї не думав. Так само мало хто тоді нею цікавився зпоміж людей незаможного стану. Одначе, згодом кооперативна ідея почала поширюватись чим раз то дужче і з ініціативи всякого незаможного дрібного люду і інтелігенції вона набула права громадянства.

Побачивши її зріст, російське царське правительство надумалось узяти її під свою протекцію, бо воно гадало таким чином усунути звідти „неблагодійні“ елементи, а також створити собі базу в шарах дрібної інтелігенції, урядовців та заможнішого селянства.

З другого боку, російське правительство мало і свої централізаційні і всякі політичні цілі. Це видно хоч би з того, що воно ніколи не давало дозволу на відчинення українського кооперативного центра. Дійсно, аж до самої революції 1917 року всі прохання про відчинення

українського кооперативного банку лишались без відповіді. Це була політика сприяння переходу всего господарського життя до Москви, до московського кооперативного банку, який намагався зробитись всевладним осередком на цілу бувшу російську імперію.

Але з розвитком революції в Росії і на Україні цілий кооперативний рух почав горнутись до Києва. Всі місцеві кооперативи почали вперто змагати до заснування в Києві свого осередку. Таким чином повстав у Києві Український Кооперативний Банк, почав розгортати свою діяльність центр споживчої кооперації „Дніпросоюз“, а далі заснувався сільсько-господарчий центр.

В момент свого найбільшого розцвіту українська кооперація уявляла з себе таку картину. Насамперед найсильніше розвинулась споживча кооперація, зорганізована в „Дніпросоюзі“. Вона обіймала до 15.000 споживчих товариств з приблизною кількістю населення в 15.000.000 душ — членів кооператив та членів їх родин. Далі йшла кредитова кооперація, на чолі котрої станув „Українбанк“. Нарешті йде сільська господарська кооперація (Централя).

Найкраще і найдужче зорганізована споживча кооперація вже мала цілу низку своїх власних установ і фабрик, ось як: миловарні, чоботарні (майстерні шевців), тютюнові, солярні, видавництва, друкарні, олійні і т. д.

Проти „Дніпросоюза“, в котрому об'єдналось до 100 повітових союзів, повело ворожу роботу харківське об'єднання „Поюр“ (Союз Потребітельських Обществ Юга Росії), сама назва котрого вияснює нам стремління цієї організації до московського центра. Та ся боротьба, так само як і одеських групувань, не могла скінчитись инакше, як перемогою українського центра. Радянська влада сю тенденцію передбачала і злила їх усіх до одного українського кооперативного центра. Кредитова кооперація також дуже скоро почала вибиватись в силу, та пролетарська революція хутко положила край її роботі, бо соціалістична громада не мала потреби в „кредитах“.

Та про се буде мова далі, а тут ми спинимось на характері сих усіх об'єднань і з'ясуємо, чому комуністи повинні були втручатись у кооперативні справи.

Куркуль в кооперації.

Треба раз на завжди і цілком одверто й виразно проголосити, що кооперація на загал зовсім не є якийсь

порятунку від капіталістичних лих, а тим менше вона є єдиною захисницею інтересів бідаків селян і пролетарів. Навпаки, можна про українську і всяку іншу кооперацію, чи які будь там спілкові, товариські крамниці, просто сказати, що вона в капіталістичному громадянстві є собі здебільшого куркулівська установа, з куркулівським урядом, з перевагою куркулівського членства.

Почнемо от хоч би від споживчих товариств. Чи там брали участь найбільш бідні селянські верстви? Чи в правління є наймити, бідаки або безземельні селяни? Розуміється, там їх немає, хіба де-неде трапиться невелика група. А загальне правило є таке, що то все здебільшого середняки керують ними, входять в члени і користають всіма хіснами. По великих містах робітничий кооператив зникав серед усяких дрібноміщанських (чи буржуазних) кооперативів. Крамарчуки, дрібні паскарі, урядовці склали найбільшу скількість кооперативного членства і лише подекуди трапиться „фабричний“ кооператив.

Тим робом, можна сказати, що споживча, тоб то найкорисніша кооперація, має загальний вигляд, який дуже мало в чому скидається на робітництво або бідне селянство. Ці революційні маси лишилися поза кооперативним рухом, що йшов під дужим впливом верств більше-менше заможних, навіть там, де робітництво складало переважну масу членства.

Коли ж перекинемось до кооперативів сільсько-господарських, то побачимо там іще яскравіший малюнок. Тут уже зовсім бідним елементам не доводиться грати ролі, чи брати якусь участь. Дійсно, яке завдання виконують сільсько-господарські кооперативи? Вони полекшують збут і купно продуктів сільського господарства або речей, що їх сільське господарство потребує собі на вжиток. Сибірські сільські господарські кооперативи збували масло, котре вони виробляли на кооперативних своїх таки маслобійнях. Селянські товариства купують угноїння для паші, улаштовують вистави худоби, дістають заводську породу для цілих сіл чи товариств, інколи навіть купують спільні хліборобські машини. Але се все дуже мало обходить наймита, або малоземельного, що не має на збут нічого, бо не має з чого взяти.

У нас на Україні ці товариства мало розвинені, хоч числом вони досить порядні. Сільсько-господарська центральна навіть купила велетенське підприємство, фабрику хліборобських машин Гана в Одесі. Совітська влада сю

фабрику націоналізувала і обернула була в громадську власність. Тепер її знову повернули назад, але вона по суті не переставала бути кооперативом і після націоналізації. Лише біда та, що наші кооператори „соціалісти“ почимчикували в 1919 році і хутенько виплатили в Берліні за ту фабрику Німцям величезні гроші в чужій валюті. А коли повстала Радянська Україна, то всі фабрики було знаціоналізовано; в тім числі і фабрику, куплену Централею в Ганз, було зроблено громадською власністю.

Кредитові кооперативи були ще за царської влади під простою опікою царського уряду і видавали позички тим селянам, що мали якесь майно, хату чи ґрунт. Хто того не мав, той і позички не мав. Знова й тут користь була хіба та, що селяни не трапляли в пазурі лихварів, та тримали процент низче. Але се все було далеко від пролетарських мас, що ніяких позичок не робили, а жили продажею своєї праці.

Радянська влада не має потреби в кредитових кооперативах.

Паскарство в кооперації.

А тепер змалюємо в міру можности той знаменитий „демократичний дух“ кооператорів, про який вони було так розтрубили, що аж ніде неможна було обминути сю „третю“ будівничо-соціалістичну силу. За часів Керенського тільки й чутно, що кооператори домагаються от стільки й стільки місця в „передпарляменті“. А коли запанував на Україні Петлюра, то вони опинились у міністерстві в ролі знавців фінансів та ин.

Про склад членства кооперації ми вже згадали і зазначили, що воно не говорить нічого за революційність. Демократичний дух уже належить до проявів складної акції цілого кооперативного руху, о скільки сей рух виявив себе вчинками своїх керовників. Ми ще раз одверто повинні сказати, що керовники кооперації, як в Росії, так і на Україні, довго служили контр-революції і саботували робітниче-селянську владу.

Така реакційна тенденція отих „поступових“ установ впливала по часті з їхньої ролі в клясовім суспільстві. Як це ми вже на початку згадали, кооперативи не стояли в горні боротьби робітників з капіталістами, страйковий рух був далеко поза межами їхньої

чинности, а революційні змагання цілком розминались з кооператорами.

А на Україні де-які кооперативи, виникнувши підчас війни, були просто покришкою, під якою мов у казані ховалось усяке гадюче зілля спекулянтів, шахраїв та фаринників. Вся „праця“ тих „товариських крамниць“ виявлялась в тім, що там сиділи й усім керували коли не самі крамарі, то їхні люди. Чисто тобі шкіродерні звичайні крамниці, що начепили кооперативний напис в горі, аби діставати від уряду де-які речі по дешевших цінах, а потім потайки перепродувати їх по риночних. Ось тих кооперативів було багато вискочило зпід землі на Україні по дрібних містах і місточках.

Одначе куркулівський фаринський елемент віддавна сидів у вищих органах кооперації на Україні. За прикладами ми далеко ходити не будемо. Досить згадати, що членом правління Україн-Банку був ніхто інший, як Х. Барановський, — людина, що вже за революції закладала на Україні акційні товариства для будівлі залізниць. Розуміється, тут уже не до кооперації, а справа тхне чистим „бумом“. Акції, широка публіка, покупці, гроші, великі гонорари директорам, — ось що надило кооператорів до так великого залізничого діла.

Ось іще приклад спекуляції. До одної української книгарні звернулись підчас гетьманщини якісь хлопці з пропозицією підшукати помешкання для книгарні за 10.000 карбованців „нагороди“. Довідавшись докладно, виявили, що помешкання належить до Україн-Банку, а частину нагороди мав дістати управитель. Заява до членів правління справи не врятувала і помешкання пішло якомусь крамареві, що не пошкодував „поділитись“ з управителем.

Українські кооперативи остільки розгорнули свою працю, що туди полізли всі контр-революціонери, бувші царські урядовці. В Крими працювали в українських кооперативах два бувші царські губернатори. В Царгороді в українському кооперативі (якийсь офіс чи царгородська агенція) служив бувший поміщик, Савич на призвище, що має на Україні 5000 десятин ліса. Чи ж не було б нам дивним, коли б цей панок раптом став „нейтральним“ співробітником у кооперації? Розуміється, що всі його бажання на боці перемоги Петлюри і проти робітниче-селянської влади.

За кордоном сих „нейтральних“ „демократів“ та „непартійних“ політиків і „соціялістичних“ діячів повню

до верху набито скрізь. То все здебільшого звичайні спекулянти, панські попихачі, або самі бувші пани. Ось ще приклад. Весною 1919 до Марселю приїхав кооператор Сидоренко, кремезний селянин дядько, але не знає мов. Він привіз з Одеси на 800.000 франків шкір, котрі всі пішли на виплату прожиття тих панків кооператорів, які все купували „нейтральну“ зброю Петлюрі.

Українська кооперація на службі в Петлюрі.

Тут ми підходимо до найзвичайнісенької контрреволюції і шахрайської праці „наших рідних“ „націоналістів“ кооператорів. Те, що вони є українськими, ні в чому не рятує їх від реакційности, яка, уважаючи на „відсутність“ серед Українців своєї „національної буржуазії“, добре себе укомпенсувала на рахунок „демократів“.

За кордоном тиняються цілі гурти кооператорів. То вони затягають позички Петлюрі, то розписуються за український уряд (американське майно), то просто піячать і знайомляться з першорядними європейськими готелями.

А один славнозвісний у женеvських п'яцьких колах кооперативний „фінансист“ коштував кооперацію ні більше ні менше, як 2,000.000 корон. Не дурно він величає себе бувшим міністром фінансів. Але цей ще з найкращих, бо лише те й робив, що їв та пив. Інші до того додають ще й „працю“ проти робітничої України.

Про паризьких кооператорів зазначимо, що більшість з них, позбувшись своїх посольських посад у петлюрівському „уряді“ через скорочення, пристали потім до кооперації. До тих належить Тимошенко. За браком всякої роботи, вони заснували „бюро“ і ліквідують „американське майно“. Потім для розваги подались до Америки, щоб позичати грошей серед американських робітників. Та операція складається з того, що гроші дають американські банки за порукою американських Українців. А порука буде полягати в підписі особливих зобов'язань.

Підчас останнього Петлюрового і польського походу кооператори улаштували у Винниці бенкет на славу Польщі і Петлюрі. А щоб той бенкет не був смаруванням по губах Пілсудського, то „Дніпросоюз“ всі товари, що мав на складах, післав на Правобережжя для обміну на селянський хліб, а хліб той він віддавав польській армії. Таким чином „нейтральні“ та непартійні кооперативи

так закохались в українстві, що аж пішли на службу „демократичній“ Польщі.

Та на тому не спинилось. Барановський, засновник „українських залізничних акційних товариств“ і член правління Українського Кооперативного Банку, ставши петлюрівським міністром, їде до Берліну і намагається там перебрати 400 мільонів німецьких марок, що належать Україні за колишне продане за часів гетьмана збіжжя, начеб на рахунок української кооперації. То була тільки форма для перекладання їх до кишені Петлюрового правительства. Тоді закордонні комітети У. К. П. та У. С. Р. запротестували перед німецьким правительством, а протест підхопили німецькі соціялісти і справа загинула. Ось вам і кооперативна нейтральність.

Але тут іще не все. Українські кооператори були заключили з Петлюрою такий договір, по котрому вони зобов'язались його піддержувати аж навіть тоді, коли б Петлюра опинився зі своїм правительством поза межами української землі. Нині се передбачення справдилось і безумовно нейтральні кооператори не запізняться дати Петлюрі братню руку допомоги. Коротко кажучи, наша кооперація стоїть під „непартійним“ провідом „соціялістів федералістів“, тоб то українських кадетів (лібералів). „Нова Рада“ діставала також підмогу грошми від „Дні-просоюза“.

Розділ Третій.

Кооперація, як розподіловий орган.

Диктатура прслетаріята.

Перед лицем тої не тільки української, а ще більше й російської кооперативної контр-революційної праці треба було знайти якийсь засоб, повинно було запобігти якимсь чином. Радянська влада, послідовно винищуючи всякі контр-революційні кодла, не могла спинитись перед „кооператорами“, котрі, користуючись своєю славою „демократів“, попролазили до всіх міністерств, — всіх кольорів і відтінків. Були російські кооператори в уряді Керенського, в передпарляменті, у Денікіна, у Врангля, у Петлюри, і все під прапором „непартійної підмоги населенню“ речами споживи. Шкода тільки, що населення тої підмоги ніде не бачило, та за те добре бачило „кооператорів“ у товаристві чорної сотні всіх гатунків.

Коли Англія забалакала була про торгівлю з Росією через кооперативні установи, то ці діячі знова завурмушили, запатякали про незалежність кооперативів, про великий вплив та значіння їхне серед народів у Росії.

Українські кооператори, що до того часу мовчки сиділи попід величезними дахами „західніх“ шинків та нюхали носом повітря по „Грандготелях“ і „Бельвю“, почувши про те, що з Росіянами говорять пани, дуже перелякалися і запротестували, щоб їх Українців не плутано. Вийшло це тому, що українські кооператори повірили в можливість безконтрольної крутні Ленських та Біргеймерів, що вже давали в Лондоні інтервю журналістам з приводу розпочаття торговельних зносин.

А діло було зовсім аж ось такечки. Лойд Джордж гадав, що кооперативи в Росії все ще по старовинному живуть, — так само, як і російські кооператори, що мешкають понад Темзою. Та коли обізнався, аж кооперація в Росії була під контролею комуністів і вже не була „распивочно и на вынос“, „але всім по трохи, коли що є“. Тобто кооперація була вже органом розподілу поживи в радянській державі. Закрутивши прикриття, Лойд Джордж перестав говорити вже про кооперативну торгівлю з Росією і замок.

Комуністи не спинились ні перед арештом панків з кооперації, ні перед нагнанням їх з кооперативів. Тим робом зіпхнуто було досить усього сміття з осередних правлінь, з керовничих посад, з ревізійних органів. В головному правлінню було призначено комуністичну більшість і се повело до перебрання цілої контролі над кооперацією до своїх рук. В дійсности чистити довелося здебільшого в горі, бо в низах була маса спорідненіща з пролетаріатом.

Ось цю чистку і те мисливство за контр-революційними, куркулівськими ватагами в кооперації буржуазна преса і назвала „руйнуванням кооперації“. Радянська влада навіть занадто лагідно поставилась до всіх нечесних махінацій. Всі базіканя про розстріл українських кооператорів були собі вигадкою. Кооператори самі знали, що вся їхня праця при Петлюрі, чи Польщі, мала чисто реакційний характер, смерділа навіть звичайним зрадництвом. Дійсно, постачати польській білогвардійській армії хліб — це звичайна військова зрада Радянській Україні.

Знаючи се, закордонні кооператори загодя вже писали, що „большевики порозстрілювали всіх кооператорів“, — в Одесі 79, в Києві 48, — та иншу брехню. Факти ж були ті, що большевики просто нагнали старих керовників і посадили де-яких нових з комуністів, щоб тим запобігти повторенню старих витівок „нейтральних демократів“.

Очевидно, що всі кооперативні діячі за кордоном не мають нічого спільного з тією кооперацією, яка нині організується на Україні під проводом комуністів, як і російські кооператори в Лондоні, що працюють на спілку з Вранглем, чи Бурцевим, уже давно стали чужинцями для російської совітської кооперації.

Споживча комуна майбутнього.

Довший час радянська влада на Україні не втручалась у кооперативні справи, але це невтручання було явищем тимчасовим, — доти, доки сама влада не зміцніла остільки, щоб знайти час і нагоду до перебудови. Коли така сприятлива хвилина настала, всі українські кооперативи, а в тім числі москофільські, було перебудовано відповідно до нових завдань, що повстали в звязку з розвитком соціалістичного ладу.

Насамперед треба підкреслили, що Радянська Україна допевнилась того, чого раніш українські націоналісти ніякими зусиллями не спромоглися зробити, а саме: вона злучила всі кооперативні об'єднання в одну українську кооперацію. Замість колишніх „Дніпросоюза“, Одеських Кооперативів та „Поюра“ (Харківщина) утворено було Єдину Українську Централізовану Кооперацію. Щоб діпняти цього, треба було аж повикидати де-яких старих керовників і попризначувати комуністів. Тим робом ціла споживча кооперація впала під контроль радянської влади.

Дальшим ділом було організування цілої людности в кооперативі. Оповіднено обовязковість приналежности всіх громадян до якогось кооперативу. Одначе ці останні заходи були далекі ще від завершення їх в один розподіловий орган пролетарської держави.

Комуністи своїми законами надавали кооперації зовсім нового характеру і накинули їй нову працю й нові завдання, яких вона до того часу не мала. З товариських крамниць, що ставили своїм завданням знижувати ціни на поживу і товари шляхом конкуренційної боротьби з приватними і чисто купецькими підприємствами, вони в радянській республіці були обернулись у всевладну, повсюдну, обовязкову для всіх установу, котра не знає ніякого супротивника на своєму шляху. Дійсно, кооперація зробилась державним апаратом, тим органом, що впливає з волі пролетарської кляси і обовязковість котрого кожний мусів був признавати.

Кооперативні крамниці поволеньки перетворювалися в єдині крамниці на цілій Україні, в котрих тільки і можна було дістати все потрібне для життя. Кооперативна Централя, що стоїть в самій середині всіх кооперативних об'єднань, ставала вже нічо инше, як централь-

ний державний розподіловий орган, який мав по цілому краю свої філії, відділи й агенції.

Все, що вироблялося на своїх господарських підприємствах, на фабриках, копальнях, на економіях — все переходило до керунку центральних кооперативних установ, які вже потім ті всі матеріяли, крами, всю поживу переподіляли по цілій країні через свої місцеві кооперативи поміж цілою людністю.

Ось такого нового вигляду починала набірати кооперація в Росії і на Україні, де її по справедливості називано „Споживчою Комуною“.

Вона мусить перебрати на себе всі старі функції капіталістичних крамниць, торговельних товариств, компаній, фірм і т. д. Це якраз ці установи виконували в громаді поділові функції, але під проводом приватних осіб, окремих одиниць, неорганізовано, аби як, анархічно. Станувши державним органом і заступивши собою капіталістичну торгівлю, кооперація має zorganizувати правильний, доцільний поділ усіх речей і поживи поміж цілу людність. З царства здирства і купецької сваволі Радянські Федерації тим чином мають переходити до царства волі і організованого громадського добробуту трудящої людськості.

Тепер нам зрозуміло, чого саме вся провідна кооперативна інтелігенція так пручалась і лементувала проти „ламання принципів демократичної кооперації“. Вони бились до останку за буржуазний лад, де їм було уготоване місце в лавах капіталістичних шахраїв і шкіродерів. Досить сказати, що в буржуазній конкуренції кооператори були безсилі подужати великий фінансовий капітал, але були досить міцні, щоб грати маленьку роль дрібних перекупок на загуменках капіталістичного ринку. Чиста тобі дрібна буржуазія. Діставши маслака в пельку, вона була рада пританцьовувати задля нової ласки з панських рук.

Це і було причиною тої ворожнечі, з якою керівники кооперації поставились до комуністичної перебудови.

Політика комунізма.

Спинимось тепер на з'ясуванні тої ролі, яку кооперація має відігравати в радянській державі і яку вона вже була почала грати в часі її перебудови в перший період революції. Цей напрям мав повести до перетворення в комунізм цілої суспільности, а кооперація мала

заняти в цій політиці нове місце, таке, якого вона не мала в буржуазній державі.

Як же має відбуватися еволюція кооперації по пролетарській революції?

Вся розподілова функція (відправа) в радянській державі покволом переходить до кооперації, як до вищої зорганізованої форми громадського задоволення економічних потреб.

В реальній життєвій обстановці сей процес, очевидно, прудко піде і набіратиме в різні моменти різних форм. Підчас острої клясової війни з буржуазією доведеться уживати справних швидких заходів з порушенням засад виборности і демократичної самодіяльности. Але дальший спокійний розвиток подій і громадських продукційних відносин мусить усунути ту змілітаризовану диктатуру в економічній царині і її місце поволі займає самодіяльна, чинна маса споживачів-громадян. Організовані по селах, хуторах, фабриках та промислових осередках, люде скрізь вибратимуть свої правління в кооперативи, а громадську контролю буде доповнено контролею крамарських робітників, з'організованих у свої спілки, з одного боку, і контролею центральної державної радянської влади з другого.

І так, як нині, керовничий, призначений хазяїном, веде ціле торговельне підприємство, збірає хазяїнові гроші та прибутки і подає регулярні справоздання, так тоді керовники, призначені громадою (пролетарською державою), будуть керувати кооперативами, збіраючи вже не гроші, а квітки та записи за видані товари і нотуючи нові одержання від фабрик по наказах центральних установ.

Що ж до кредитової кооперації, то вона перестав в сути речі грати всяку ролю. З загином панування капіталу і всего буржуазного ладу зникає і колишня сила і міць грошевих знаків. Бо ж у капіталістичній державі гроші, що повстали з товарообміну, давно обернулись у монопольне знаряддя експлуатації. Той, хто мав багато грошей, уже тим самим дороблявся великої сили і керував усім життям трудящих мас, бо за гроші можна було купити всякі знаряди продукції і саму працю. Так прийшло до монопслю великих банків, що всім керували, до потужности грошевих магнатів. В країнах назадницьких лихварі визискували нарід, селян і дрібних власників. Кредитова кооперація якраз і мала на меті

допомогти дешевим кредитом дрібним власникам та кооперативним крамницям, що увільнились тим чином від підрядности приватним банкам і особам.

Але коли в радянській державі банків приватних не буде, коли товари не вироблятимуться на продаж для прибутку, а вироблятимуться лише для вжитку і для поживи, тоді не буде ніякого зміслу в боротьбі з монопольним грошовим капіталом. Його немає вже, бо громада, з'організована в соціалістичну державу, скасувала (або має скасувати) гроші. Хто матиме гроші в Росії чи на Україні, не зможе їх віддавати за інтерес. Гроші, як приватна власність і як засіб для визиску, згублять своє значіння для суспільности. О скільки ж вони зістануться в переходовий момент, то радянська влада буде тримати їх під свою контролею через державний радянський банк. Ось чому кредитова кооперація в радянській державі має зникнути.

Трохи инакше стоїть справа з сільсько-господарською кооперацією, з набутком громадських машин для обробки хліба, з доставою угноєння для поля і т. д. Тут сі первісні парості колективізму треба розвинути, чи то перебрати до центральних урядових установ і керовництв, чи піддержати всяку приватну ініціативу в тій царині. Дещо попаде до споживчої кооперації (роподіл хліборобських машин), дещо піде до промислової функції держави. Так, наприклад, фабрика хліборобських машин Гана в Одесі піде колись під керму промислового державного правління. Кінець кінцем колись усе село приступить до хліборобської спільної праці, до спільної обробки землі і тим чином повстане сільська комуна.

Отже українська кооперація з початком революції мала в собі силу куркулівського, контр-революційного елемента, що допомагав націоналізмові, так саме, як російська кооперація допомагала своїй чорній сотні.

Комуністи мусіли обеднувати і перечищати українську кооперацію і зі знаряддя куркулівської контр-революції робити її знаряддям робітничої революції. Кооперативи обернулись в органи допомоги совітській владі і стали під контролею комуністів. Тільки в радянській державі вони почали ставати дійсно робітничими кооперативами. Заповітні мрії батька кооперації Роберта Овена нині сповняються, а здійснення їх історія доручила комуністичній партії.

Розділ Четвертий.

Нова економічна політика.

Продовольчий податок.

Ось таким шляхом мала йти кооперація в Росії й на Україні. Але цей курс, який повстав в зв'язку з милітаризацією промисловости й з близькими можливостями соціалістичних революцій в Європі, при змінених обставинах довелося одсунути в майбутні часи, коли для того виростуть економічні підвалини. Гостра потреба збільшення продукції хліба і виробництва на всіх ділянках промислового життя втягнула в коло радянської політики питання дозволу вільного торгу, заміни продовольчої розкладки продовольчим податком і віддання де-яких підприємств в аренду приватним особам та справу концесій.

Комуністична партія тоді прийняла постанову про зміну курсу економічної політики держави в напрямі прийняття всіх означених вище точок. Тим робом дозволено вільну торгівлю, запроваджено продовольчий податок і введено в практику здачу в аренду де-яких фабрик приватним підприємцям, крім великої тяжкої промисловости.

Заміна розкладки натуральним податком матиме такі практичні наслідки. для селянства, що у нього лишиться певна кількість збіжжя, яке він може обміняти на що сам хоче. Загальна кількість збіжжя, яку селянин має постачити державі, при натуральному податку став менша, ніж при загальній розкладці. Той лишок, та різниця, що оттак з'явилась, має зістатись у повному розпорядженню селянина для виміни на вироби фабричної промисловости. Крім того, можливість вільного розпо-

рядку лишками піддає селянину бажання пильніше орати і більшу площу засівати хлібом, бо ж що більше буде йому лишку, то більше може він обміняти його на речі мійської продукції.

Але тому вільному виміну хліба на крам повинно надати такі форми, щоб вільні торговці й купці, які тепер уже мають законне право торгувати, не захопили в свої руки селянина, чи робітника. Вільний вимін мусить бути так упоряджений, щоби приватні підприємства не могли накопичувати прибутку і робити спекуляції.

А для цього вільний обмін лишків треба спровадити через такі установи, які б працювали для загального добра всієї робітничої держави. Такою установою єсть кооперація. Ось для цієї мети і мають послужити кооперативні крамниці. Селянин постачає до крамниць свій хліб, що йому лишився після сповнення натурального податку, а натомісць він дістає мануфактуру, бакалію і всякий залізний та інший крам. Цей крам кооперативи дістають від робітничої держави, якій вони передають і той хліб, що його дістають від селян.

Декрет по кооперацію.

Щоб уявити докладніше, як це має переводитись і як то все буде улаштоване так, щоб приватні зиски знищити, нам треба зазирнути в останній декрет про кооперацію. Тут ми наводимо текст цього декрету, який звучить так:*)

„Всі громадяне Російської Соціалістичної Федеративної Совітської Республіки творять одну Споживчу Кооперативну Громаду. Кождий громадянин має належати до одного кооперативного центру.

В рямцях цих споживчих кооперативів громадяне одного фаху можуть об'єднуватись між собою в організації. Всі ті організації мають право купувати продукти всякого роду через кооперативи того повіту, в межах котрого працюють громадяне, — або через збирання зі своїх членів грошей або постаченими продуктами. Куплені тим чином продукти буде обмінено поміж членами даної групи.

---

*) Цей декрет і розпорядження в продовольчих справах Р. С. Ф. С. Р. не мають сили на території незалежних республік України, Азербейджану, Грузії, де подібні ж декрети видається від імени вищих радянських установ тих республік.

Споживча Кооперативна Громада має право купувати лишки хліборобських продуктів або доморобної промисловости і вимінювати їх на інші продукти або розподіляти їх між своїх власних членів. Тому кооперативи мають право купувати всі речі від селян, ремісників, або робітників хатньої промисловости, і заключати з ними договір, (який, розуміється, не повинний суперечити совітським законам), наприклад, договір про постачання реманенту, чищення зерна, переховок і видачу продуктів.

Кооперативи мають право організувати фабричні підприємства і підприємства для поліпшення продукції, а також вони мають право організувати сільсько-господарські підприємства, молочні ферми etc.

Кооперативи мають ось такі обовязки: Вони мусять бути офіційним засобом розподілу вимінних продуктів, котрі призначено державою в виміну за інші картки, і мусять здійснювати в цілій країні розподіл харчу і промислових речей, які буде їм для тої мети призначено. Харч і речі звичайного вжитку можна розподіляти по всій країні тільки через кооперативи.

Що ж до адміністрації Споживчих Кооперативних Громад, то голова кожної організації, котрий має бути особою з правом контролю й догляду, буде голосуванням обіратись з поміж членів на загальних вічах. Всі громадяне Р. С. Ф. С. Р. мають право голоса і обрання.

Не мають виборчого права ті особи, які його позбавлені згідно конституції Р. С. Ф. С. Р.“

Оце в кооперативний закон для Російської Соціалістичної Федеративної Совітської Республіки. Майже такі самі закони видано і на території Української Соціалістичної Радянської Республіки, бо загальна політика в усіх соціалістичних республіках мусить бути однакова.

З бігом часу кооперативні (товариські) крамниці набуватимуть усе ширшого й поважнішого значіння, а приватна торгівля покищо задержалась тільки в дрібній формі. Великі промислові підприємства, як звісно, всі націоналізовано, і що далі, то ширше вони будуть працювати і потім зовсім виперати дрібне доморобство. Такий же процес, який помітний в царині виробництва, відбуватиметься і в ділянці розподілу, тоб то в торгівлі. Через наново перетворені і реорганізовані кооперативи товари підуть з фабрик на село, а хліб з села на фабрику і до міста.

Коли продукція на селі і в місті піднесеться до нормального рівня, тоді всі кооперативи зможуть задовольнити всі потреби всієї суспільності, а дрібна приватна торгівля і паскарство, які ще затримались тепер, не матимуть уже ніякого ґрунту під ногами і зникнуть зовсім.

Радянська влада тут іде зовсім протилежним шляхом, як буржуазна демократія. Славнозвісні контр-революційні кооператори силуються поновити капіталізм, щоб і собі кооперативними крамницями устрявати в конкуренцію з капіталістом і перегони за прибутком. Оця їхня контр-революційна напруга поновити капіталізм і викликала у них лемент і безглузді обвинувачення проти комуністів тоді, коли комуністи перетворювали кооперативні організації і викидали звідти чорну сотню. „Большевики порушують виборні права членів кооперативів, заводять бюрократизм, руйнують кооперативи“, — ось які вигуки чуто було з усіх боків кооператорів і „нейтральних“ денікінців, соціялістів-революціонерів і меншевиків.

З наведеного декрету ми бачимо якраз протилежне з'явище. Комуністи не руйнують кооперативи, а записують до них цілу людність; не касують права виборів, а його стверджують, не обмежують кооперативну діяльність малесенькою рямкою конкуренції з приватним торговим капіталом, а поширюють поле діяльності кооперації на всю просторінь розподілу й виміни харчу й речей виробної й обробної промисловости.

Новий курс.

Ми бачили з попередніх наших оглядів кооперативного руху, що кооперація спочатку радянського будівництва почала була приподоблятися до тої смуги суспільно-економічної перебудови ладу, коли ціле господарське і промислове життя хилилось у напрямі зосередкування всієї хазяйчої чинности трудових мас в органах радянської держави. Кооперація в той мент, коли йшла найгостріша війна з буржуазним світом і російсько-українською контр-революцією, мусіла підпасти чищенню від найактивніщих контр-революційних забарвлень. Одночасно з тим кооперативні об'єднання було наближено до продовольчих органів, бо їх завдання дотикалось дуже близько тої лінії і тих осягнень, які ставила собі

кооперація. Дійсно, продовольчі органи мали на меті постачати людині необхідні речі для всякого вжитку, як їстівні так і одяги то що. Таке ж саме завдання мала й кооперація. В добу капіталізму вона купувала, чи виробляла сама різний крам, який продавала потім споживачам, робітникам, селянам і дрібній буржуазії по значно низчій ціні, ніж капіталістичні приватні торговельні установи та крамниці. Отже це завдання єсть розподіл краму серед людности.

Тим чином кооперація стояла на порозі остаточного об'єднання з тією організацією, яка проводила в радянській державі також функцію постачання. Коли ж існує одна влада, одна держава, і коли ціла промислова, крамовимінна діяльність тої держави пішла дорогою удержавлення, то існування двох суспільних інституцій, які мають однакове ціло-національне (державне) розпросторення, не тільки є зайве, але й шкідливе. Ось чому злиття кооперації з продовольчими органами мало б виплисти само собою, цілком природним шляхом. Ціла людність, вписана до кооперативів і організована на велику скалю, шляхом самодіяльності могла б розподіляти все, що надходить з промисловости через державу, чи то продукти сільського господарства, чи мійської промисловости.

Але цей процес злиття кооперації з продовольчим комісаріатом, що мав переводитись у життя в міру вростання соціалізму в громадські відносини, спинився. Після з'їзду комуністичної партії по весні цього року (1921) ухвалено було дозволити вільну торгівлю лишками хліба і продуктами мійського господарства. Затримка світової революції на Заході, пекуча потреба піднесення продукції в місті й на селі примусили радянську владу зробити уступки принципу приватної торгівлі, а це те саме, що й зробити уступку капіталізму. Ми говоримо „уступка“, хоча краще було б сказати не „уступка“, а „обхідний рух“. Діло в тому, що під впливом війни з контр-революцією радянська влада станула була на шлях чисто мілітарної господарки й було мілітаризовано навіть майже цілу промисловість. При мілітаризації роблено було багато заходів і видавано декретів, які при спокійніщих обставинах не могли б появитись. Коли ж війна минула, то минула й потреба в тих законах. Апарат дрібної торгівлі і дрібного промислу був зруйнований тільки через військову скруту. Розбиття контр-революції знесло й мілітаризацію промисловости.

Громадські сили.

Коротко кажучи, вільна торгівля лишками хліба викликала величезні зміни в радянській державі. В царині господарчої діяльності лишилися такі сили:

1. Радянська держава з радянськими окономіями й великою промисловістю (ткальна, вугільна, залізвиробна і фінансова).

2. Селянство, — переважно середнє, потім бідне і куркулі, — які разом (середняк і куркуль) висунули домагання вільного виміну лишків своїх продуктів (хліба).

3. Ремесник домороб, дрібний промисловець, дрібний арендар державних фабрик і підприємств, і торговець, які всі разом творять найбільшу верству рештків капіталізму і які, користуючись законом про вільну торгівлю, захочуть поновити всі капіталістичні відносини.

4. Робітнича мійська кляса, яка продукує речі мійської промисловости, яка творить базу радянської влади і яка пропонує через владу і різні установи селянину споживчі речі.

5. Нарешті приходить ще одна сила, яка складається з організованої трудящої людности, до якої входять як робітники так і селяне, і яка має точнісько таке саме завдання, як і продовольчі установи держави і як приватні торговці, чи підприємці та арендарі державних (націоналізованих перед тим) фабрик. Це — кооперація.

Коли ми спростимо цю схему установ і клясів, то прийдемо до такого поділу. З одного боку держава спірається на велику індустрію, але залишає дрібну промисловість в приватних руках на правах власности та аренди. З другого боку — трудяща кляса, яка міняє свої вироби. Робітники свої фабрикати міняють на продукти сільського господарства. Між селянами й робітниками, що працюють на державу, стоїть приватний підприємець і купець, які намагаються пустити життя на старі тори і конкурують з державою.

Оттут саме й приходить кооперація, яка уявляє собою людність, організовану вільно й поза державою, і яка бере на себе завдання стати на боці споживача, постачати йому все необхідне і поборювати вільного купця, а навіть дрібного промисловця. Отже утворюється конкуренція: з одного боку велика державна промисловість і дрібна продукційна торговельна кооперація, з другого боку стоїть вільний купець-спекулянт і дрібна буржуазна про-

мисловість. В той день, коли переможе кооперація, приватний посередник-підприємець цілком зникне. Лишиться націоналізована індустрія і кооперація. Це буде вже соціалізм.

Суперництво з дрібним капіталом.

Місце, зайняте кооперацією в теперішній стадії будівництва радянської держави, є дуже велике й багато значне. В даний мент злиття з продовольчим комісаріатом стало неможливе. Це злиття відсунулось на довший час вперед, аж доки не зникне зовсім приватна торгівля. А зникнути вона може лише шляхом еволюційним, в наслідок розростання великої трестованої промисловости і випірання кооперативними товариствами приватних підприємств не тільки з царини торгу, але й дрібної продукції. Віддання частини великих галузей промисловости в аренду капіталістам ставить перед державною промисловістю важні завдання суперницької боротьби з великим капіталом. Але цю ж саму конкуренцію має проробити кооперація супроти дрібної, меншої, другорядної господарчої діяльності.

Велика промисловість охоплює головніші маси робітництва і керується централізовано державою, хоча й за безпосередньою участю промислових спілок. Кооперація понімає цілу масу людности, що працює, продукує й міняє, чи то хліб, чи який перкал, чи який інший крам.

Отже мета кооперації й радянської держави єсть одна, лише засоби й матеріял ріжні. Будучи в теорії несуперечні, а рівнобіжні, вони мусять і в усій своїй діяльності взаємно допомагати і тримати сталий контакт і спільне порозуміння, але не страчуючи своєї автономности.

Станувши в громадському житті поміж виробником і споживачем, кооперація в радянській державі мусіла взяти на себе обовязок боронити трудящу масу від визиску приватного торгу, який в нових зміненних відносінах набув уже права громадянства. Кооперація мала заступити дві сили: енергію приватної купецької ініціативи і дисциплінову механічну централізованість державного апарату. Не будучи приватним підприємцем, кооперація одначе по характеру своєї будови істотно не відрізняється від акційних приватних товариств і компаній, бо має свої збори уділовців, які час від часу піддають кон-

тролі діяльність своїх правлінь, точнісько так саме, як і акційні товариства. Тим робом конкуренційна (суперницька) боротьба з приватними підприємствами цілком можлива.

З другого боку кооперація організована на цілодержавну скалю, вона поширює свою чинність на цілу Україну, а в Росії—на Росію, і тим набуває всі вигоди великих трестових обєднань, що охоплюють своїм централізованим апаратом цілі галузі господарчого життя в лабеті свого монопольного посідання. Отже тут кооперація, наближуючись до майже державної монопольно трестованої організації, набуває тим самим безумовну перевагу над дрібними підприємцями в торговельно промисловій боротьбі з ними. Крім того, радянська держава, побудована на інтересах трудящої кляси в лиці її найчиннішого представника пролетаріята, мусить вважати своїм найбільшим в царині торгівлі обовязком виявляти свою піддержку кооперативним обєднанням, бо їх завдання і конечна мета в сути не ріжняться від цілі пролетарської держави. Таким робом ми можемо уявити собі тільки єдиний можливий вислід діяльності кооперації в теперішню добу нової економічної політики радянської держави: це — послідовний, щораз дужчий розвиток її в напрямі всеосяжного понімання дрібно-господарчої діяльності і остаточного злиття її з великою націоналізованою промисловістю в дальшій чи близчій будуччині.

Приватний капітал, великий і дрібний, до того часу поволі зникатиме і потім зовсім загине під подвійною пресією суперницької організованої державою великої промисловости і всеосяжної чинности кооперативних спілок, гуртувань і виробництв.

Радянська влада, що спірається на пролетарські маси, має лише в інтересах трудящої кляси впливати і допомагати усупільненій промисловости в цілі регулярного поборювання рештків капіталізму і остаточної перемоги комунізму в усіх ділянках громадського і господарського життя.

Розділ П'ятий.

Українська Кооперація.

Автономні і союзні республіки.

Попередньо ми вже означили те відношення, яке заняла радянська влада в Совітській Росії до кооперації. Наведений нами декрет про товаровимінні операції та про утворення робітничого товарного фонду, який кооперація має перебірати для своїх операцій разом з державними фондами, малює нам в точних формах лінію праці кооперації в нових відносинах в радянській державі. Політика радянської влади в Совітській Росії не може стояти ізольовано від політики радянської влади в інших радянських союзних державах, хоча, розуміється, єсть багацько другорядних ріжниць, що виникли на ґрунті інших політичних подій і залежних від часу утворення тих республік.

Радянська держава складається з низки більших і менших державних новотворів, з котрих частина творить автономні республіки, тоб то складові одиниці Російської Соціалістичної Федеративної Совітської Республіки. Інші республіки уявляють собою незалежні суверенні радянські республіки, які входять в економічний (промисловий) і військовий союз з Р. С. Ф. С. Р. на правах рівних з рівними. До перших належать Татарська, Башкірська, Кіргізька, Чувашська, Туркестанська, Корельська Республіка. До другої групи входять Україна, Білорусь, Грузія, Армения, Азербейджан. Такий звязок федеративних і союзних республік забезпечує єдність економічної політики, але одночасно й дає можливість радянському апарату схопити ріжноманітність реального життя і пристосуватись до нього.

Такий важний факт, як зміна економічної політики в найважливішій і в найбільшій республіці, в Р. С. Ф. С. Р., мусів викликати відгук по цілій радянській території у формі видавання законів і ухвал, які мали б пристосувати до місцевих обставин і до кожної союзної республіки нові напрями кооперативної й господарської політики.

Ухвала про кооперацію на Україні.

На Україні VIII. Сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету 21. липня 1921 р. ухвалила резолюцію, яку ми тут повно й наводимо:

„Виходячи з передумовин господарської та економічної політики, Сесія ВУЦВК визнає, що в умовах сучасного радянського економічного будівництва кооперації повинно поставити такі завдання:

1. Всеможлива допомога виявленню ініціативи трудящого населення в усіх ділянках господарсько-промислового будівництва, спрямованого на збільшення товарних вартостей і особливо на добуття сільсько-господарських продуктів та їх оброблення.

2. Встановити близькі організаційні відносини з усіма родами промислової діяльності населення шляхом кооперування їх та через організування збуту їх під керуванням споживчої кооперації.

3. Об'єднання під керуванням органів споживчої кооперації всіх товаровимінних операцій для набування сільсько-господарчих продуктів, як на кошти державного та робітничого натурфондів, так і на рахунок товарних фондів, призначених для потреб продукційних галузів та підприємств.

4. Організування збору сирівців на всеукраїнську скалю залежно від потреб збуту за кордон, у виміну на фабрикати та в цілях задоволення потреб радянської промисловости.

Одночасно з цим в площині накреслених завдань та в сфері виявлення ініціативи на місцях на кооперацію накладається: боротьба зі спекулянтами, посередниками в закупні і збуті предметів продукції.

5. В цілі осягнення цих завдань Сесія визнає за необхідне: а) передавати кооперації державний товарний фонд в мірі охоплення кооперативним апаратом цілого товаровимінного процесу на всеукраїнську скалю і в залежності від реальних можливостей розв'язання торго-

вельних завдань; б) для цілей збільшення грошових засобів дати Вукопспілці право на вкладкові кредитові операції з перенесенням вкладкових статей до оборотного фонду під умовою ретельної відчитності перед державою та контролі Наркомфіна; в) забезпечити недоторканність володіння і користування з цілого інвентаря та майна, яким розпоряжає кооперація, і заборонити відібрання або реквізицію цього майна инакше, як після суду або особливої постанови Раднаркому.

6. Обов'язати Наркомпрод допомагати кооперації всіма засобами у здійсненні торговельних та промислових завдань і дозволити заключувати договори з Нар. Ком. Продовольчих Справ та іншими державними органами, але з некооперативними організаціями та торговельними агентствами це дозволяється лише в тих випадках, коли кооперація за поміччю належних їй засобів не є в стані опанувати ринок цілком.

7. Сесія ВУЦВК рекомендує Губ. Викон. Комітетам і всім радянським державним органам усіма засобами допомагати кооперативним органам на місцях при досягненні поставлених перед ними завдань, регулюючи в цій цілі постачання до розпорядження кооперації відповідальних робітників і даючи піддержку при вишукуванні на місцях фінансових та транспортних засобів.

8. Одночасово зі збиранням продподатку Наркомпродом доручити Вукопспілці притягнути свої органи до збору лишків шляхом товаровиміни; для уникнення порушення пляновості збору продовольчого податку препоручити Вукопспілці опрацювати інструкцію про одночасну участь у збиранні хліба шляхом товаровиміни та погодити її з розпорядженнями Наркомпрода."

Обсяг праці кооперації.

Потім ухвалено цілу низку точок, які мають означити межі компетенції і чинності Комісаріяту Продовольчих Справ і Всеукраїнської Кооперативної Спілки, а головне накреслити характер товаровимінних операцій Вукопспілки.

Не наводячи докладно дуже великого тексту тих ухвал, ми дозволимо собі коротенько спинитись на його істотних точках, які нам намалюють приблизну картину реальних кооперативних відносин на Україні.

Згідно цьому виробленому пляну, Продовольчий Комісаріят на особих договірних умовах передає державний

товаровий фонд кооперації. Одначе при переведенню цього пляна береться в рахунок місцеві обставини і окремо для ріжних губерній заключається умови між Продовольчим Комісаріятотом і Вукопспілкою. Умови загального характеру, заключені Наркомпродом і Вукопспілкою, передається до виконання губернським союзам (губсоюзам) кооперації.

Губерніяльні продовольчі органи й губсоюзи подають свої місцеві договори до відома центра. Отже, місцеві органи мають також право заключати самостійні договори, які одначе в разі потреби можуть бути скасовані центром (Вукопспілкою чи Наркомпродом). Повітові й районні установи можуть заключувати умови лише через губсоюзи й губпродкоми, не порушуючи загально-державного пляну. Губсоюзи й губпродкоми дістають також товаровий фонд для распорядження повітових організацій і цим викликають місцеву ініціативу і можливість товаровимінних операцій.

Вукопспілка має великі права кредитування, расподілу, контролю над усією місцевою діяльністю дрібних союзів.

Рекомендується реалізувати товарові фонди продукційних главків (головних управлінь окремих галузів промисловости), та товарові фонди робітничих організацій головно через кооперацію, як через Вукопспілку (центр), і через губерніяльні кооперативні союзи, районні філії та через „ЄСТ“ (єдине споживче товариство), без санкції вищих установ, хоча за контролею губер. економічних рад.

Наркомпрод помагає кооперації, але й контролює її, особливо в справі витрат з державного товарового фонду. Одночасно держава з продовольчих запасів видає Вукопспілці авансом 100.000 пудів хлібного фонду і гроші для розвитку торговельних операцій. Для використання господарської ініціативи Вукопспілка має засновувати фабрики для обробки їстівних продуктів то що. Всі місцеві питання розв'язується губерніяльними економічними радами і губсоюзами, але в межах ухвал Вукопспілки й Наркомпроду, санкціонованих Всеукраїнською Економічною Радою. В справі піднесення продукції до праці в кооперації повинно покликати найактивніші сили з комуністичної партії, з червоної армії, професійних союзів та комітетів незаможних селян. Зрештою, мається виробити плян заснування сільсько-господарської про-

мислової кооперації і пристосування російських декретів в цій справі до укладу життя на Україні.

Перед об'єднанням.

В попередніх розділах ми побіжно вже згадали про кооперацію на Україні та пригоди кооператорів за той час, коли радянська влада остаточно нагнала всіх ворогів робітничо-селянської влади. Це було наприкінці 1920 року. А на початку 1921 року за винятком розбиття рештків врангелівських банд та боротьби з бандитами Радянська Україна станула вже перед завданнями чисто економічного характеру, перед питаннями відбудови країни та налагодження промисловости. Зміна господарської політики відбулася власне під тиском потреби негайного, невідкладного піднесення продукції в царині сільського і мійського господарства і під ознакою мирної економічної боротьби на внутрішньому господарському фронті.

Під впливом тих внутрішніх і зовнішніх політичних і економічних чинників кооперація українська мусіла зайняти своє окреме місце. Уформування кооперації та її пристосування до нових обставин, які ми зазначили вище, власне й відбулося в цьому 1921 році. Оцей процес ми й хотіли б тут коротенько окреслити.

Радянська влада знайшла на Україні силу всіляких кооперативних організацій, об'єднань, союзів, про які вже було згадано попередньо. Конкуренційна боротьба між ними та проникання в середовище кооперації ріжнорідного спекулятивного елемента, не говорячи вже про політичний контр-революційний вплив, гальмували працю і робили неможливим якийсь будь-який крок з боку радянської влади. Отже виникала гостра потреба не тільки політичного переочищення кооперативного апарату, але й потреба організаційної його перебудови в напрямі об'єднання й централізування. Першим кроком, що мав поставити на добрий ґрунт працю кооперації, мусів бути плян злиття всіх кооперативних формацій до одної спілки. Працю в цім напрямі було розпочато ще в 1920 році, але здійснення пляну вдалося перевести далеко пізніше. Причину того спізнення треба шукати в нападі Польщі на Україну в травні місяці. Утворення Всеукраїнської Робітничої Споживчої Кооперації (Урабсекції) в 1920 році послужило першим ділом, яке зсунуло з місця всю справу. Ви-

роблені проєкти про об'єднання пішли на затвердження державного кооперативного комітету.

Вукопспілка.

13. жовтня 1920 року статут Всеукраїнської Кооперативної Спілки („Вукопспілки“) був затверджений і з цього часу вона й почала існувати, набуваючи щораз то більших розмірів. Спочатку до правління увійшли такі особи: Самер, Кудря, Чіркін (Урабсекція); Коліух, Височанський (Дніпросоюз); Кузнецов (Поюр); Попов (Центросоюз); Кальманович (Наркомпрод); Савельєв (Совнарком).

Кілька місяців потому з Вукопспілкою об'єднались сільсько-господарська й видавнича кооперація на правах секції зі своїм автономним правлінням, а страхова кооперація з Вукопспілкою злилась цілком.

В 1921 р. організаційне питання виникло знову. Скликано було наради всіх кооперативів, Губ. Союзів і сільських секцій. Ухвалено скасувати всі секції, а Вукопспілка має об'єднувати всі галузі кооперації на Україні. В літку 1921 р. склад правління був такий: Чіркін, Коліух, Кудря, Кутузов (Президія), Воронецький, Корінчевський, Попов, Дудник, Целаріус, Венгеров, Стахівський, Кривецький.

З того факту, що цілу кооперацію об'єднано в Вукопспілку, ми бачимо, що радянська влада пішла шляхом тої економічної тенденції, що прохоплювалась на Україні раніше, а саме, шляхом централізації. Колишні „москофільські“ кооперації, що орієнтувались на Москву і боролись з Центросоюзом, нині всі входять у Вукопспілку. Радянська влада досягнула тут те, чого не могла досягнути українська національна кооперація.

В Вукопспілці тепер працюють усі найвидатніші кооператори, що створили кооперацію на Україні: Коліух, Кудря, Мельників, Шеметів, Височанський, Корінчевський, Філіпович, Токаревський, Шульга, Лимарь, Левченко, Головка, Дібальд, Маньківський, Ночвін, Грінберг, Стасюк, Третяк, Фесенко, Хохоліч, Ганчель, Шпаківський, Веселовський, Целаріус, Паліїв, Попов, Сидоренко та інші.

В літку 1921 р. одбулися вибори правлінь по всіх коопераціях, міських, сільських і т. д. Призначення правлінь з гори радянською владою, як це робилось під час гострої боротьби з контр-революцією, тепер скасовано. Радянська влада видала заклик обірати навіть непартійних,

аби діяльних членів. Не зважаючи на це до кооперації скрізь вибірано багато комуністів: 30—60 % на селах і 40—70% по містах пройшло комуністів.

Вукопспілка має силу своїх фабрик, майстерень, доморобних товариств, сушарні, гарбарні, та багато менших раніше націоналізованих підприємств, та свої філії в Росії, на Криму й закордоном.

Вукопспілка збудована таким чином, що вона охоплює собою цілу Україну. В руках правління збігаються всі нитки, котрі звязують дванадцять губерній України. В кожній губернії кооперація лучиться в губерніяльний союз. Залізничники мають своїх п'ять союзів („Ужпо“). Великі робітничі центри мають свої кооперативи моголавки з правами губерніяльних союзів, ось як: Харьків, Київ, Одеса, Миколаїв, Катеринослав. Губ. союзи охоплюють усі сільські й міські кооперативи, де гуртується все населення, а також включає й продукційні, сільсько-господарчі й доморобні промислові товариства.

„Вукопспілка“ склалася з Дніпросоюза, Потребітельських Обществ Юга Росії, з Центросоюзних (московських на Україні) об'єднань, з Сільсько-господарської Централі, Книгоспілки та инше. Кредитова кооперація (як Союзбанк, Українбанк) зникли за непотребою.

З тих же всіх кооперативних центрів перейшло до Вукопспілки й майно, склади і будинки. Радянська держава зі свого боку, станувши на шлях піддержки самодіяльності трудящої людности, підпірає всяку ініціативу кооперації в організуванні дрібної промисловости. Для цього вона віддала Вукопспілці цілу низку дрібних більших і менших підприємств, які раніше були входили в групу націоналізованих установ. До таких належить і фабрика господарських машин Гана в Одесі.

Комісаріят Зовнішнього Торгу України єсть монопольний купець і продавець закордон і з закордону. Приватну торгівлю з закордоном муситься уникати. Радянська Україна чи Совітська Росія буде старатись зосередити всю зовнішню торгівлю в руках радянської держави, щоб керувати закупном і продажом саме тих речей, які суть найпотрібніші. Але з другого боку державний закупний апарат не завжди має всі якости гнучкого приватного підприємця і ініціативу капіталіста. Під цим зглядом кооперація найбільше надається до такої справи.

Ось чому й Вукопсілка з першою торговельною делегацією, яка виїхала за кордон, вирядила свого представника, котрий має організувати й поставити на твердім ґрунті крамовимінні операції Радянської України з закордоном. Вукопсілка поширила тим робом свою працю аж за кордон, відчиняє там свої філії і втягує Європу в економічні стосунки з Україною. Колишня націоналістична кооперація, що працювала з Петлюрою, лише тим відзначилась за кордоном, що вивезла з України силу коштовностей, нічого взамін їй не звернувши. Розуміється, петлюрівським кооператорам не вдасться привласнити собі кооперативне майно, вивезене з України, воно все піде до Вукопсілки, рано чи пізно. Вукопсілка стане єдиним представником української кооперації за кордоном і єдиним суспільно-збудованим суперником капіталіста і спекулянта на полі приватного торгу і дрібного виробництва.

Рівнобіжно з ростом Радянської України, зі зміцненням радянської влади ростиме й дужчатиме кооперація. Прийде той день, коли ціла господарча, промислова, виробницька діяльність людськості буде одне велике товариство, організоване з гори до низу однією працею, звязане одним принципом і перейняте одним духом єдиної світової кооперації.

То буде комунізм.

До тої мети й простує кооперація в радянській державі.

КІНЕЦЬ

ЗМІСТ.

Розділ Перший.

Кооперація і політика:

	Стор.
Кооперація і професійний рух	3
Політика	4
Нейтральність на ділі	5
Оборона капіталізму	6
Кооперація робітнича і буржуазна	8
Революційний Кооперативний Інтернаціонал	9
Міжнародне Кооперативне Бюро	11

Розділ Другий.

Кооперація в революції:

Кооперація й класова боротьба	13
Росподілова функція	15
Стара кооперація на Україні	16
Куркуль в кооперації	17
Паскарство в кооперації	19
Українська кооперація на службі в Петлюри	21

Розділ Третій.

Кооперація, як розподіловий орган:

Диктатура пролетаріята	23
Споживча комуна майбутнього	25
Політика комунізму	26

Розділ Четвертий.

Нова економічна політика:

Продовольчий податок	29
Декрет про кооперацію	30
Новий курс	32
Громадські сили	34
Суперництво з дрібним капіталом	35

Розділ П'ятий.

Українська кооперація:

Автономні і союзні республіки	37
Ухвала про кооперацію на Україні	38
Обсяг праці кооперації	39
Перед об'єднанням	41
Вукопспілка	42

Брошури того ж автора.

- Комунізм і Еволюція.** Відень, 1920. 16°, 20 стор.
- Комунізм і Патріотизм.** Відень, 1920. 16°, 32 стор.
- Розбийте Кайдани!** (Слово до галицьких селян і робітників.) Відень, 1920. 8°, 32 стор.
- Паризька Комуна.** Відень, 1921. 16°, 40 стор.
- За Радянську Україну.** (Нариси з історії Української Революції.) Відень, 1921. 8°, 212 стор.
- Робітництво й Капіталізм в Індії.** (Друкується.) Коло 50 стор.
- Комунізм і Націоналізм.** (Готується до друку.) Коло 60 стор.
- Червоний Світ.** Збірка статей. Огляд світового робітничого руху за 1920—1921 рік. (Готується до друку.) Коло 240 стор.
- Українські Соціалісти Революціонери і Комунізм.** Лист до Закордонної Делегації У. П. С. Р. (Виготовлено до друку.) Коло 30 стор.

Переклади з чужих мов готові до друку.

- Велз. Війна Світів.** Роман, з англійської мови. 240 стор.
- Велз. Невмірущий Огонь.** Соціально педагогічний роман. Коло 240 стор.
- Роні-Старший.** І кохання потім, Роман, з французької мови.
- Г. Гортер.** Світова Революція. Агітаційна брошура.

ЧИТАЙТЕ РОБІТНИЧІ ЧАСОПИСИ:

ОРГАН КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ СХ. ГАЛИЧИНИ
(Секції Комуністичного Інтернаціоналу), тижневик.
Адреса поза Галичиною: Lerchengasse 13, Wien, Austria.

УКРАЇНСЬКІ ЩОДЕННІ ВІСТИ, щоденний часопис для укр. працюючого люду в Злуч. Державах. 502 E. 11th St. New York.

УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ, двічі на тиждень Pritchard Ave and Mc. Gregor St. Winnipeg, Man., Canada. Америка.

МОЛОТ, сатирично-гумористичний часопис, двічі на місяць. 414 E. 9th Str., New York. N. Y. U. S. A. N.-America.

РОБІТНИЦЯ, 30 st. Marks Pl. New York, N. Y. U. S. A.

КОМУНІСТИЧНИЙ СВІТ, місячник Укр. Фед. К. П. Америки.

КОМУНІСТИЧНА БІБЛІОТЕКА

Видавництво К. П. Сх. Галичини:

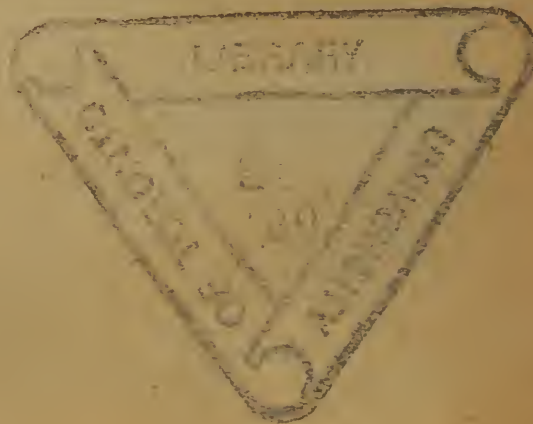
1. Н. Ленін. Держава і революція. Марксівська наука про державу й завдання пролетаріату за революції. З портретом автора. Відень, 1920, 8°, IV+112 сторін + окладинка.
2. П. Д. Володимир Ульянов (Н. Ленін). Відень, 1920, 8°, 8 ст.
3. Н. Бухарин. Програма комуністів-більшевиків. З портретом автора. Відень, 1920, 8°, IV+88 ст. + окл.
4. Програма Комуністичної Партії (більшевиків) Росії і України. Відень, 8°, 24 стор.
5. Н. Ленін. Чергові завдання совітської влади. Відень, 1920, 8°, 52 стор. + портрет.
6. Н. Бухарин і Е. Преображенський. Азбука комунізму. Відень, 1920, 8°, 320 ст. + окладинка.
7. Г. Піддубний. Розбийте кайдани! (Слово до галицьких селян і робітників). 2-е випр. вид. Відень, 1921, 8°, 32 ст.
8. В. Карпняський. По чім боці правда. В. 1921, 8°, 16 ст.
9. Н. Ленін. Диктатура пролетаріату і ренегат Кауцький (готується до друку).
10. Національне питання і комунізм. В., 1920, 8°, 16 ст. + окл.
11. Капіталістичний світ і Комінтернаціоналя. 1921, В., 8°, 23 ст.
12. Г. Піддубний. Паризька Комунa. В., 1921, 16°, 40 ст. + окл.

ЧИТАЙТЕ ІЛЮСТРОВАНІЙ САТИРИЧНО-ГУМОРИСТИЧНИЙ ЧАСОПИС

Адреса редакції: МОЛОТ, 414 E. 9th Str. NEW YORK, N. Y.

Г. Піддубний. Комунізм і Кооперація.

Відповідні надсилати на таку адресу: „Nascha Prawda“
Postfach 53, Postamt 65, Wien, VIII. Austria.
